

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Jana Svatoně, soudce zpravodaje Davida Uhlíře a soudce Pavla Šámala o ústavní stížnosti **stěžovatele 1) A. K.**, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. března 2021, č. j. 33 Cdo 2767/2020-229, rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 16. ledna 2020 č. j. 12 Cmo 313/2019-153, a rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 4. července 2019, č. j. 54 Cm 1/2019-89, a stěžovatelky **2) M. D.**, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. dubna 2021, č. j. 33 Cdo 243/2021-281, rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 17. září 2020, č. j. 2 Cmo 297/2019-233 a rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 4. července 2019, č. j. 54 Cm 327/2018-150, obou zastoupených Mgr. Petrem Němcem, advokátem se sídlem Slezská 1297/3, Praha 2 – Vinohrady, za účasti **Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Praze a Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích**, jako účastníků řízení, a obchodní společnosti **PROFI CREDIT Czech, a. s.**, sídlem Klimentská 1216/46, Praha 1 – Nové Město, právně zastoupené JUDr. Kateřinou Perthenovou, advokátkou se sídlem Velké náměstí 135/19, Hradec Králové, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

- I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 30. března 2021, č. j. 33 Cdo 2767/2020-229, rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 16. ledna 2020 č. j. 12 Cmo 313/2019-153, a rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 4. července 2019, č. j. 54 Cm 1/2019-89, byla porušena ústavně zaručená práva stěžovatele 1) na řádný proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.
- II. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 21. dubna 2021, č. j. 33 Cdo 243/2021-281, rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 17. září 2020, č. j. 2 Cmo 297/2019-233

a rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 4. července 2019, č. j. 54 Cm 327/2018-150, byla porušena ústavně zaručená práva stěžovatelky 2) na řádný proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

III. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění:

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Ústavními stížnostmi se stěžovatelé podle § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu domáhají zrušení v záhlaví specifikovaných rozhodnutí obecných soudů. Stěžovatelé tvrdí, že obecné soudy svým postupem porušily jejich ústavně zaručené právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a právo na ochranu vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

Průběh řízení u stěžovatele 1)

2. Stěžovatel 1) podepsal s vedlejší účastnicí řízení dne 1. 9. 2016 Smlouvu o revolvingovém úvěru č. 9101053891. Téhož dne uzavřel stěžovatel 1) s vedlejší účastnicí řízení i rozhodčí smlouvu, v níž bylo ujednáno, že případné spory ze smlouvy budou rozhodovány v rozhodčím řízení. Ze smlouvy o úvěru vyplývá, že poplatek za půjčení jistiny 50 001 Kč činí 69 951 Kč, tj. celková částka splatná stěžovatelem 1) měla být 119 952 Kč ve 48 měsících. Úrok činil 66,71 %, sazba RPSN byla uvedena ve výši 66,71 %. Smluvní ujednání dále stanovila, že v případě prodlení s úhradou dvou splátek dle aktuálního splátkového kalendáře se stávají automaticky okamžitě splatnými všechny doposud nesplacené závazky. Vedlejší účastnice měla rovněž dle článku 12.5. nárok na smluvní pokutu ve výši 25 % z dlužné částky, která byla splatná v den následující po vzniku této smluvní pokuty. Vedlejší účastnici řízení mimo jiné vznikl nárok na smluvní pokutu ve výši 0,25 % denně za každý den prodlení s úhradou nové jistiny.
3. Stěžovatel se následně dostal do finančních problémů, a tedy dále nemohl úvěr splácet. Následkem toho se dostal do prodlení a úvěr byl zesplatněn. Jelikož stěžovatel neuhradil vyčíslený dluh, podala vedlejší účastnice řízení návrh na zahájení rozhodčího řízení k rozhodci Mgr. Janu Fišerovi. Rozhodce shledal návrh vedlejší účastnice řízení jako důvodný a vydal dne 27. 6. 2017 rozhodčí nález č. j. 103 Rozh 2007/2017-7, kterým uložil stěžovateli povinnost uhradit vedlejší účastnici řízení částku 55 980 Kč spolu s ročním úrokem z prodlení ve výši 8,05 % z této částky ode dne 21. 4. 2017 do zaplacení, úrok ve výši 66,71 % ročně z částky 48 987,42 Kč ode dne 23. 3. 2017 do zaplacení, smluvní pokutu ve výši 0,10 % denně z částky 55 332 Kč ode dne 23. 3. 2017 do zaplacení, s tím, že stěžovatel měl vedlejší účastnici řízení zaplatit smluvní pokutu v maximální výši 0,5 x 50 001 Kč, a náklady rozhodčího řízení ve výši 9 908,80 Kč.

4. Následně vedlejší účastnice řízení uplatnila rozhodčí nález jako exekuční titul v exekuci nařízené usnesením Obvodního soudu pro Prahu 5, č. j. 66 EXE 2398/2017-7 ze dne 2. 10. 2017. Stěžovatel navrhl dne 15. 12. 2017 zastavení a odklad exekuce, a to zejména z důvodu nemravnosti smluvních podmínek a neplatnosti rozhodčí smlouvy. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 5, č. j. 66 EXE 2398/2017-107, ze dne 23. 5. 2018 byla exekuce přerušena a stěžovateli bylo uloženo, aby do 30 dnů od právní moci tohoto usnesení podal u příslušného soudu návrh na zrušení rozhodčího nálezu vydaného rozhodcem Mgr. Janem Fišerem ze dne 27. 6. 2017, č. j. 103 Rozh 2007/2017-7. Proti usnesení obvodního soudu o přerušení exekuce podal stěžovatel odvolání k Městskému soudu v Praze, který svým usnesením č. j. 39 Co 251/2018- 219 ze dne 20. 11. 2018 usnesení obvodního soudu o přerušení exekuce potvrdil.
5. Následně dne 3. 1. 2019 stěžovatel podal návrh na zrušení rozhodčího nálezu ke Krajskému soudu v Hradci Králové, který svým rozsudkem č. j. 54 Cm 1/2019-89 ze dne 4. 7. 2019 návrh na zrušení rozhodčího nálezu zamítnul. Proti rozsudku krajského soudu podal stěžovatel odvolání k Vrchnímu soudu v Praze, který svým rozsudkem č. j. 12 Cmo 313/2019-153 ze dne 16. 1. 2020 rozsudek krajského soudu ve výrocích II. a III. potvrdil a ve výroku I. odvolání stěžovatele odmítl. Proti rozsudku vrchního soudu podal stěžovatel dovolání k Nejvyššímu soudu, který svým usnesením č. j. 33 Cdo 2767/2020-229 ze dne 30. 3. 2021 dovolání odmítl.

Průběh řízení u stěžovatelky 2)

6. Stěžovatelka 2) podepsala s vedlejší účastnicí řízení dne 31. 5. 2016 Smlouvu o revolvingovém úvěru č. 9101027693. Téhož dne uzavřela stěžovatelka s vedlejší účastnicí řízení i rozhodčí smlouvu, v níž bylo ujednáno, že případné spory ze smlouvy budou rozhodovány v rozhodčím řízení. Ze smlouvy vyplývá, že poplatek za půjčení jistiny 59 000 Kč činí 96 280 Kč, tj. celková částka splatná stěžovatelkou měla být 155 280 Kč ve 30 měsících. Úrok činil 148,17 %, sazba RPSN byla uvedena ve výši 148,16 %. Smluvní ujednání dále stanovila, že v případě prodlení s úhradou dvou splátek dle aktuálního splátkového kalendáře se stávají automaticky okamžitě splatnými všechny doposud nesplacené závazky. Vedlejší účastnice řízení rovněž měla nárok na smluvní pokutu ve výši 25 % z dlužné částky, která byla splatná v den následujícím po vzniku této smluvní pokuty. Vedlejší účastnici řízení mimo jiné vznikl nárok na smluvní pokutu ve výši 0,25 % denně za každý den prodlení s úhradou nové jistiny.
7. Stěžovatelka se následně dostala do finančních problémů, a tedy dále nemohla úvěr splácet. Následkem toho se dostala do prodlení a úvěr byl zesplacněn. Jelikož stěžovatelka neuhradila vyčíslený dluh, podala vedlejší účastnice řízení návrh na zahájení rozhodčího řízení k rozhodci JUDr. Martinu Týle. Rozhodce shledal návrh vedlejší účastnice řízení jako důvodný a vydal dne 2. 1. 2017 rozhodčí nález pod č. j. 101 Rozh 7154/2016-7, kterým uložil stěžovatelce povinnost uhradit vedlejší účastnici řízení částku 195 600 Kč spolu s ročním úrokem z prodlení ve výši 8,05 % z této částky ode dne 24. 10. 2016 do zaplacení, smluvní pokutu ve výši 0,25 % denně z částky 155 280 Kč ode dne 23. 9. 2016 do zaplacení, a náklady rozhodčího řízení ve výši 23 460,80 Kč.
8. Následně vedlejší účastnice řízení uplatnila rozhodčí nález jako exekuční titul v exekuci nařízené usnesením Obvodního soudu pro Prahu 3, č. j. 35 EXE 1046/2017 ze dne 27. 3. 2017. Stěžovatelka navrhla dne 23. 10. 2017 zastavení a odklad exekuce, a to zejména z důvodu nemravnosti smluvních podmínek a neplatnosti rozhodčí smlouvy. Usnesením

Obvodního soudu pro Prahu 3 č. j. 35 EXE 1046/2017-38 ze dne 6. 11. 2017 byly návrhy stěžovatelky na zastavení a odklad exekuce zamítnuty. Po odvolání stěžovatelky bylo usnesení o zamítnutí změněno usnesením Městského soudu v Praze č. j. 39 Co 1/2018-119 ze dne 11. 4. 2018 tak, že výrok o zamítnutí návrhu na zastavení exekuce byl zrušen a věc vrácena soudu prvního stupně k dalšímu řízení a výrok č. II. byl změněn tak, že exekuce se odkládá do právní moci usnesení o návrhu na zastavení exekuce. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 3 č. j. 35 EXE 1046/2017-166 ze dne 13. 7. 2018 byla exekuce přerušena a stěžovatelce bylo uloženo, aby do 30 dnů od právní moci předmětného usnesení podala u příslušného soudu návrh na zrušení rozhodčího nálezu vydaného rozhodcem JUDr. Martinem Týle ze dne 2. 1. 2017, č. j. 101 Rozh 7154/2016-7.

9. Následně dne 5. 10. 2018 stěžovatelka podala návrh na zrušení rozhodčího nálezu ke Krajskému soudu v Hradci Králové, který svým rozsudkem č. j. 54 Cm 327/2018-150 ze dne 4. 7. 2019 návrh na zrušení rozhodčího nálezu zamítl a stěžovatelce byla uložena povinnost hradit náklady řízení. Proti rozsudku krajského soudu podala stěžovatelka odvolání k Vrchnímu soudu v Praze, který svým rozsudkem č. j. 2 Cmo 297/2019-233 ze dne 17. 9. 2020 rozsudek krajského soudu ve výrocích II. a III. potvrdil a rovněž stěžovatelce uložil povinnost hradit náklady odvolacího řízení. Proti rozsudku vrchního soudu podala stěžovatelka dovolání k Nejvyššímu soudu, který svým usnesením č. j. 33 Cdo 243/2021-281 ze dne 21. 4. 2021 dovolání odmítl.

Argumentace obecných soudů v řízení o zrušení rozhodčího nálezu

10. V případě obou stěžovatelů obecné soudy zamítly jejich návrhy na zrušení rozhodčích nálezů. Právě rozhodnutí vydaná v řízení o zrušení rozhodčích nálezů nyní stěžovatelé napadají ústavními stížnostmi. Krajský soud v Hradci Králové v obou případech své zamítavé rozhodnutí odůvodnil tím, že ve věci je třeba postupovat podle zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů, ve znění novely č. 258/2016 Sb. (dále také „ZRR“ nebo „zákon o rozhodčím řízení“). Uvedl, že novela č. 258/2016 Sb. (dále také „novela“) neupravuje použití novelizovaného znění zákona na řízení o zrušení rozhodčích nálezů. Proto soud postupoval podle obecných principů a aplikoval na věc novelizovanou právní úpravu. Krajský soud odkázal např. na rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 2713/2012, který se problematikou užití přechodných ustanovení zabýval v případě jedné z předchozích novel zákona o rozhodčím řízení (zákon č. 19/2012 Sb.). Soud aplikoval obecnou zásadu procesního práva, podle níž při změnách právních předpisů procesněprávní povahy platí, že nové procesní právo (jeho změny) se užije ode dne nabytí účinnosti nové právní úpravy i pro řízení zahájená přede dnem nabytí její účinnosti. Právní účinky úkonů, které v řízení nastaly přede dnem nabytí účinnosti nové právní úpravy, zůstávají zachovány. V případě procesních vztahů platí nové právo i ve věcech před jeho účinností zahájených, ale dosud neskončených (o to spíše na řízení zahájená po účinnosti nové právní úpravy, jako v řízení stěžovatelů). Tato zásada přitom může být prolomena, pokud konkrétní přechodná ustanovení v nových procesních předpisech stanoví, že řízení započatá přede dnem účinnosti nového předpisu se dokončí podle dosavadních předpisů. V přechodných ustanoveních zákona č. 258/2016 Sb. je uvedeno, že platnost rozhodčí smlouvy se posuzuje dle zákona ve znění účinném v době uzavření rozhodčí smlouvy, dále že rozhodčí řízení zahájená na základě rozhodčích smluv uzavřených přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona se projednají a rozhodnou podle dosavadních právních předpisů. V přechodných ustanoveních zákona č. 19/2012 Sb. je uvedeno, že platnost rozhodčí smlouvy se posuzuje dle zákona ve znění účinném v době uzavření rozhodčí smlouvy, dále že na rozhodčí řízení zahájená přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, včetně řízení

v případě sporů ze spotřebitelských smluv, se dokončí podle dosavadních předpisů. Tedy stejně jako v případě zákona č. 19/2012 Sb., kdy přechodná ustanovení neřešila problematiku užití novelizovaného znění na řízení o zrušení rozhodčích nálezů, tak i zákon č. 258/2016 Sb. tuto problematiku (užití novelizovaného znění zákona na řízení o zrušení rozhodčích nálezů) neřeší. Krajský soud proto vycházel ze znění zákona účinného ke dni podání návrhu, resp. ke dni rozhodnutí ve věci.

11. Krajský soud posoudil návrhy obou stěžovatelů na zrušení rozhodčích nálezů jako opožděné. Stěžovatelé podali návrhy na zrušení rozhodčího nálezu nikoliv ve lhůtě dle § 32 ZRŘ, nýbrž podle § 35 ZRŘ. Stěžovatelé navrhovali zrušení rozhodčích nálezů z důvodů uvedených v § 31 písm. b), c) ZRŘ. Zákon však připouští podání návrhu bez zachování lhůty uvedené v § 32 ZRŘ mj. tehdy, pokud je rozhodčí nález stížen vadou uvedenou v § 31 písm. a), d) nebo f) ZRŘ. Jelikož stěžovatelé netvrdili naplnění důvodů podle § 31 písm. a), d) nebo f) ZRŘ, krajský soud posoudil jejich návrhy jako opožděné. Stěžovatelé se bránili proti rozsudkům krajského soudu odvoláním.
12. Vrchní soud v Praze napadenými rozsudky v případě obou stěžovatelů potvrdil rozsudky krajského soudu. Vrchní soud uvedl, že na projednávanou věc je třeba aplikovat zákon o rozhodčím řízení ve znění po novele, tj. účinném od 1. 12. 2016. Tento závěr odůvodnil tím, že aplikovaná zákonná ustanovení jsou ustanoveními procesními, je proto třeba vycházet z obecné zásady procesního práva, podle které nové procesní právo, resp. jeho změny, působí ode dne nabytí účinnosti nového zákona, a to i pro řízení zahájená a neskončená před jeho účinností. Uvedená procesní zásada platí, pokud přechodná ustanovení nových procesních předpisů nestanoví něco jiného. Za situace, kdy ve vztahu ke změně zákona o rozhodčím řízení provedené s účinností od 1. 12. 2016 nebylo v zákoně č. 258/2016 Sb. zakotveno žádné přechodné ustanovení, které by upravovalo postup soudu při projednání a rozhodování žalob na zrušení rozhodčích nálezů zahájených po datu 1. 12. 2016, je třeba vycházet z obecné zásady nepravé retroaktivity procesních norem, podle které změny procesního práva zásadně působí ode dne účinnosti nového zákona. Krajský soud proto postupoval správně, pokud na věc stěžovatelů aplikoval zákon o rozhodčím řízení v novelizovaném znění. K odkazu stěžovatelů na ustanovení čl. IX. bod 1 části sedmé zákona č. 258/2016 Sb. vrchní soud uvedl, že se jedná o ustanovení upravující posouzení platnosti rozhodčí smlouvy, tedy pravidlo týkající se výlučně použití práva hmotného. V posuzované věci se však jedná o aplikaci práva procesního, v důsledku čehož argumentace stěžovatelů tímto ustanovením nemůže obstát. Obdobný závěr platí ohledně stěžovateli poukazovaného ustanovení čl. IX. bod 2 části sedmé téhož zákona. Toto ustanovení upravuje užití dosavadní právní úpravy nikoli v řízeních soudních, nýbrž v řízeních rozhodčích, která byla zahájena na základě rozhodčích smluv uzavřených před nabytím účinnosti nové právní úpravy. V případě prvního stěžovatele vrchní soud dodal, že výkladem přechodných ustanovení nelze konstituovat pravidlo, které v předpise obsaženo není, neboť tím by soud nepřipustně zasahoval do pravomoci zákonodárce. Vrchní soud proto na základě aplikace novelizovaného znění zákona o rozhodčím řízení dospěl ke shodnému závěru jako krajský soud, tedy že návrhy na zrušení rozhodčích nálezů podali stěžovatelé opožděně. Proti rozsudkům vrchního soudu podali stěžovatelé dovolání.
13. Nejvyšší soud napadenými usneseními odmítl dovolání obou stěžovatelů. Nejvyšší soud připomněl shodnou obecnou zásadu procesního práva, kterou svá rozhodnutí odůvodnily již krajský a vrchní soud. K návrhu stěžovatelů na možnou interpretaci dotčených přechodných ustanovení novely uvedl, že nelze souhlasit s podřazením soudního přezkumu rozhodčího nálezu pod pojem „rozhodčí řízení“ v článku IX bodu 2 části sedmé

tohoto zákona. Řízení o zrušení rozhodčího nálezu podle § 31 a násl. zákona o rozhodčím řízení je civilním sporným řízením, samostatným a odlišným od řízení rozhodčího.

II. Argumentace účastníků

14. Vzhledem k tomu, že mají oba stěžovatelé shodného právního zástupce, jejich argumentace je obdobná, a proto ji Ústavní soud uvádí za oba stěžovatele společně. Podstatu argumentace stěžovatelů lze shrnout tak, že podle jejich právního názoru je třeba, zejména s ohledem na ochranu práv spotřebitele jako slabší strany, aplikovat v jejich případech na řízení o zrušení rozhodčího nálezu zákon o rozhodčím řízení ve znění do 30. 11. 2016, nikoliv ve znění novelizovaném zákonem č. 258/2016 Sb. Jinými slovy je třeba vyložit přechodná ustanovení zákona č. 258/2016 Sb., kterým se změnil mj. zákon o rozhodčím řízení, tak, že pod pojem „rozhodčí řízení“ v čl. IX bodu 2 části sedmé tohoto zákona spadá také řízení o zrušení rozhodčího nálezu, tj. soudní přezkum rozhodčího nálezu. Jádrem ústavní stížnosti je tak sporný výklad přechodných ustanovení, který má zásadní význam pro zachování práv stěžovatelů.
15. Stěžovatelé připomínají, že zákonodárce novelizoval (zákonem č. 258/2016 Sb.) zákon o rozhodčím řízení tak, že ve spotřebitelských věcech podle současné právní úpravy nelze uzavřít rozhodčí doložku. Cílem novely byla vyšší ochrana spotřebitelů jako slabší strany. Novela se projevila také v tom, že ze zákona byl vyňat důvod pro zrušení rozhodčího nálezu spočívající v ochraně spotřebitele, neboť zákonodárce vycházel z toho, že takový důvod nebude potřeba (jelikož se spotřebitelem vůbec není možné rozhodčí smlouvu či doložku uzavřít). Záměrem zákonodárce však jistě nebylo znemožnit spotřebitelům následnou obranu v rozhodčím řízení, pokud uzavírali rozhodčí smlouvy ještě v době, kdy to zákon připouštěl.
16. Argumentace stěžovatelů vychází z přesvědčení, že pokud čl. IX. odst. 1 přechodných ustanovení novely stanoví: „*Platnost rozhodčí smlouvy se posuzuje podle zákona č. 216/1994 Sb., ve znění účinném v době uzavření rozhodčí smlouvy*“, pak má dané ustanovení oporu v zákoně právě proto, aby vedle této hmotněprávní úpravy koexistovaly i související procesní normy. Smyslem procesní úpravy má být mj. uplatnění existence vad rozhodčího nálezu, které je však podle výkladu provedeného obecnými soudy vyloučeno, neboť se na řízení o zrušení rozhodčího nálezu aplikuje již novelizované znění zákona o rozhodčím řízení.
17. Stěžovatelé odkazují na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2016, sp. zn. 33 Cdo 2001/2014, které se vztahuje k jiné, dřívější novele zákona o rozhodčím řízení, podle názoru stěžovatelů je však možné některé závěry Nejvyššího soudu vztáhnout i na jejich věc. Nejvyšší soud v citovaném usnesení uvedl, že: „*V souladu s principem zákazu retroaktivity procesních norem je vyloučeno, aby řízení o zrušení rozhodčího nálezu, který byl vydán před účinností zákona č. 19/2012 Sb., mohla být v řízení o jeho zrušení zahájeném po 1. 4. 2012 aplikována ustanovení zákona č. 216/1994 Sb. v novelizovaném znění. Je-li smyslem řízení o zrušení rozhodčího nálezu umožnit dotčené straně uplatnit existenci vad, jimiž (by) trpělo řízení před rozhodci ad hoc i řízení před stálým rozhodčím soudem, přiči-li se takové vady základním zásadám, na nichž spočívá rozhodčí řízení, potom (v zájmu právní jistoty) nelze skončená rozhodčí řízení napadat v řízení o zrušení rozhodčího nálezu z důvodů zavedených až po tomto okamžiku, v nově založených lhůtách*

či bez ohledu na ně.“ Stěžovatelé dále odkazují na právní názor vyjádřený v doktríně, konkrétně na odborný článek Karla Svobody s názvem Aktuální problémy se zastavením exekuce z rozhodčího nálezu, *Obchodněprávní revue* č. 4/2018, s. 101. Článek se zabývá právě správným výkladem přechodných ustanovení zákona č. 258/2016 Sb., a to s ohledem na smysl a účel právní úpravy rozhodčího řízení.

18. Stěžovatelé mají za to, že pokud byla rozhodčí smlouva uzavírána v režimu před novelou a podle tohoto znění se posuzuje platnost rozhodčí smlouvy, musí tak být posuzována i procesně. Z toho plyne také závěr, že rozhodčí řízení zahájené podle rozhodčí smlouvy uzavřené před novelou se řídí právní úpravou zákona o rozhodčím řízení před novelou. Takto vzniklý rozhodčí nález však musí být rovněž přezkoumáván a případně odstraňován v zákonném režimu před novelou, neboť jeho odstranění je nedílnou součástí rozhodčího řízení. Obdobně je pak třeba pohlížet i na řízení exekuční, ve kterém je vykonáván rozhodčí nález, který vzešel z vadného rozhodčího řízení, když je umožněno jeho napadení i v rámci exekuce.
19. Stěžovatelé dále odkazují na judikaturu Ústavního soudu a navrhují, aby Ústavní soud dotčená přechodná ustanovení vyložil ústavně konformním způsobem.
20. Současně stěžovatelé namítají, že rozhodčí nálezy nebyly usneseny většinou rozhodců. Stěžovatelé shodně namítají, že i v případě aplikace novelizovaného znění zákona o rozhodčím řízení byli oprávněni podat návrh na zrušení rozhodčího nálezu po lhůtě podle § 32 odst. 1 ZRŘ, protože byl naplněn důvod podání návrhu na zrušení rozhodčího nálezu i po uvedené lhůtě podle § 35 odst. 1 písm. a) ve spojení s § 31 písm. d) ZRŘ, tedy z důvodu, že rozhodčí nález nebyl usnesen většinou rozhodců. Naplnění tohoto zákonného důvodu spatřují v tom, že rozhodčí nález zjednodušeně řečeno ve skutečnosti nevydal rozhodce určený v rozhodčí smlouvě (Mgr. Jan Fišer, resp. JUDr. Martin Týle), ale zastřený rozhodčí soud, který nebyl k rozhodování vůbec oprávněn. Konkrétně měla podle tvrzení stěžovatelů ve věci rozhodnout Rozhodčí společnost Pardubice s.r.o., se sídlem Masarykovo náměstí 1544, Zelené Předměstí, 530 02 Pardubice.

Vyjádření účastníků řízení a vedlejší účastnice

21. Krajský soud v Hradci Králové, pobočka v Pardubicích, ve svém vyjádření odkázal na odůvodnění napadených rozhodnutí.
22. Vrchní soud v Praze se se vyjádřil pouze ke stížnosti stěžovatelky 2). Odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí. Zdůraznil, že novela č. 258/2016 Sb. neobsahuje žádné přechodné ustanovení, které by upravovalo postup soudu při projednání a rozhodování žalob o zrušení rozhodčích nálezů, pokud tato řízení byla zahájena po 1. 12. 2016. Proto se uplatní obecná zásada nepravé retroaktivity procesních norem. Podřazení soudního přezkumu rozhodčího nálezu pod pojem „rozhodčí řízení“ v čl. IX. bod 2 novely považuje odvolací soud za vyloučené z důvodu, že řízení rozhodčí je zcela jiným typem řízení, než je řízení soudní. Podle vrchního soudu nelze výkladem konstruovat pravidlo, které v předpisu není obsaženo, neboť tím by soud nepřípustně zasahoval do pravomoci zákonodárce.
23. Nejvyšší soud ve vztahu ke stížnosti stěžovatelky 2) pouze odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí. Ve vztahu ke stížnosti stěžovatele 1) uvedl, že soudní přezkum rozhodčího nálezu není rozhodčím řízením. Řízení o zrušení rozhodčího nálezu podle § 31

a násl. zákona o rozhodčím řízení je civilním sporným řízením, samostatným a odlišným od řízení rozhodčího. Shodně jako vrchní soud má za to, že výkladem dotčených ustanovení nelze konstituovat nové pravidlo, které však předpis neobsahuje.

24. K oběma ústavním stížnostem se vyjádřila také vedlejší účastnice. Úvodem vedlejší účastnice rozporuje, že problematika použití přechodných ustanovení nastíněná stěžovateli má dopad na desetitisíce případů, jak uvádí stěžovatelé. Vedlejší účastnice má za to, že projednávané věci nemají ústavněprávní rozměr a poukazuje na to, že exekuční soud může rozhodnout o zastavení exekuce, aniž by byl zrušen rozhodčí nález. K otázce, zda se měl ve věci aplikovat zákon o rozhodčím řízení před novelou, či po novele, vedlejší účastnice uvádí, že podle jejího názoru je v řízení o zrušení rozhodčího nálezu třeba vždy použít znění ZRR platné a účinně v době podání žaloby na zrušení rozhodčího nálezu (tj. po novele). Jedná se totiž - v případě žalob na zrušení rozhodčího nálezu - o procesní předpis a uplatní se jeho znění účinné v době podání žaloby. Namítá, že rozšiřující výklad pojmu „rozhodčí řízení“ obsaženého v přechodných ustanoveních novely, jak požadují stěžovatelé, je nepřipustně extenzivní a jde proti úmyslu zákonodárce. Namítá, že k porušení principu právní jistoty by došlo pouze v případě, kdyby obecné soudy aplikovaly na zahájené řízení procesní předpisy ve znění účinném přede dnem zahájení řízení, protože by účastníkům řízení nebylo ke dni podání žaloby zřejmé, podle jakého procesního předpisu budou soudy v řízení postupovat. Podle názoru vedlejší účastnice obecné soudy svá rozhodnutí rovněž řádně odůvodnily. K námitce stěžovatelů, že v rozhodčím řízení ve skutečnosti nerozhodovali rozhodci, nýbrž rozhodčí společnost, vedlejší účastnice uvádí, že rozhodčí společnost zajišťovala pro rozhodce pouze servisní (administrativní) činnost, jak vyplynulo z celé řady řízení. V rozhodčích doložkách bylo výslovně uvedeno, že se rozhodčí řízení v případě dotčených rozhodců bude konat v sídle rozhodčí společnosti, a že veškerá podání určená rozhodci budou účastníci rozhodčího řízení zasílat rozhodci na adresu této společnosti. V rozhodčím řízení se tedy postupovalo tak, jak si účastníci ujednali. Proto vedlejší účastnice navrhla odmítnutí, případně zamítnutí ústavní stížnosti.
25. Ústavní soud zaslal stěžovatelům všechna vyjádření k replice. Stěžovatelé odkázali na svou argumentaci uvedenou v ústavních stížnostech.
26. Ústavní soud si pro posouzení ústavních stížností vyžádal soudní spisy z předchozích řízení obou stěžovatelů, vedené u Krajského soudu v Hradci Králové, pobočky v Pardubicích pod sp. zn. 54 Cm 1/2019 a sp. zn. 54 Cm 327/2018. Z obsahu spisů však nezjistil žádné relevantní skutečnosti, které by již nebyly obsaženy v podáních stěžovatelů či v napadených rozhodnutích.
27. Ústavní stížnosti obou stěžovatelů vedené pod sp. zn. II. ÚS 1578/21 (stěžovatele 1) a III. ÚS 1803/21 (stěžovatelky 2) Ústavní soud usnesením ze dne 7. 2. 2023, sp. zn. II. ÚS 1578/21 a III. ÚS 1803/21 spojil ke společnému řízení.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

28. Ústavní soud nejprve posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnosti podali včas oprávnění stěžovatelé a Ústavní soud je k jejich projednání příslušný. Stěžovatelé jsou právně zastoupeni v souladu s požadavky zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu a ústavní stížnosti jsou přípustné (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a contrario).
29. Ústavní soud k projednání a rozhodnutí o ústavních stížnostech nenařídil ústní jednání, neboť od něj neočekával další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).
30. Ústavní soud přezkoumal napadená rozhodnutí obecných soudů a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

IV. Vlastní posouzení

IV. A Relevantní právní úprava

31. Podstatou projednávané věci je výklad přechodných ustanovení zákona č. 258/2016 Sb. Stěžovatelé jsou přesvědčeni, že i na řízení o zrušení rozhodčího nálezu, která probíhají po účinnosti novely, se má aplikovat zákon o rozhodčím řízení účinný před novelou, tj. do 30. 11. 2016.
32. Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů ve znění účinném do 30. 11. 2016 upravoval zrušení rozhodčích nálezů soudem v § 31 a následujících. Ustanovení relevantní pro nyní projednávanou věc zněla takto:

§ 31

- Soud na návrh kterékoliv strany zruší rozhodčí nález, jestliže*
- a) byl vydán ve věci, o níž nelze uzavřít platnou rozhodčí smlouvu,*
 - b) rozhodčí smlouva je z jiných důvodů neplatná, nebo byla zrušena, anebo se na dohodnutou věc nevztahuje,*
 - c) ve věci se zúčastnil rozhodce, který nebyl ani podle rozhodčí smlouvy, ani jinak povolán k rozhodování, nebo neměl způsobilost být rozhodcem,*
 - d) rozhodčí nález nebyl usnesen většinou rozhodců,*
 - e) straně nebyla poskytnuta možnost věc před rozhodci projednat,*
 - f) rozhodčí nález odsuzuje stranu k plnění, které nebylo oprávněným žádáno, nebo k plnění podle tuzemského práva nemožnému či nedovolenému,*
 - g) rozhodce nebo stálý rozhodčí soud rozhodoval spor ze spotřebitelské smlouvy v rozporu s právními předpisy stanovenými na ochranu spotřebitele nebo ve zjevném rozporu s dobrými mravy nebo veřejným pořádkem,*
 - h) rozhodčí smlouva týkající se sporů ze spotřebitelských smluv neobsahuje informace požadované v § 3 odst. 5, popřípadě tyto informace jsou záměrně nebo v nezanedbatelném rozsahu neúplné, nepřesné nebo nepravdivé,*

nebo

- i) se zjistí, že jsou dány důvody, pro které lze v občanském soudním řízení žádat o obnovu řízení.

§ 32

- 1) Návrh na zrušení rozhodčího nálezu soudem musí být podán do tří měsíců od doručení rozhodčího nálezu té straně, která se zrušení rozhodčího nálezu domáhá, nestanoví-li tento zákon jinak. Byl-li rozhodčí nález vydán ve sporu ze spotřebitelské smlouvy a návrh na jeho zrušení podal spotřebitel, soud vždy přezkoumá, zda nejsou dány důvody pro zrušení rozhodčího nálezu podle § 31 písm. a) až d) nebo h).
- 2) Podání návrhu podle odstavce 1 nemá odkladný účinek na vykonatelnost rozhodčího nálezu. Na žádost povinného může však soud vykonatelnost rozhodčího nálezu odložit, jestliže by neprodleným výkonem rozhodčího nálezu hrozila závažná újma nebo jestliže je z návrhu na zrušení rozhodčího nálezu možné usuzovat, že je důvodný.
- 3) Pokud návrh na zrušení rozhodčího nálezu podá spotřebitel, soud přezkoumá, zda nejsou dány důvody pro odložení vykonatelnosti rozhodčího nálezu podle odstavce 2, aniž by o to spotřebitel žádal. O odložení vykonatelnosti rozhodne soud do 7 dnů od podání návrhu; po tuto dobu nelze rozhodčí nález vykonat.

§ 35

- 1) I když nepodala návrh na zrušení rozhodčího nálezu soudem, může strana, proti níž byl soudem nařízen výkon rozhodčího nálezu, bez ohledu na lhůtu stanovenou v § 32 odst. 1, podat návrh na zastavení nařízeného výkonu rozhodnutí kromě důvodů uvedených ve zvláštním předpisu⁵ i tehdy, jestliže
 - a) rozhodčí nález je stížen některou vadou uvedenou v § 31 písm. a), d) nebo f),
 - b) jsou důvody pro zrušení rozhodčího nálezu vydaného ve sporu ze spotřebitelské smlouvy podle § 31 písm. a) až f), h) nebo pokud jsou dány důvody podle § 31 písm. g) a rozhodčí nález neobsahuje poučení o právu podat návrh na jeho zrušení soudem,
 - c) strana, která musí mít zákonného zástupce, nebyla v řízení takovým zástupcem zastoupena a její jednání nebylo ani dodatečně schváleno
 - d) ten, kdo vystupoval v rozhodčím řízení jménem strany nebo jejího zákonného zástupce, nebyl k tomu zmocněn a jeho jednání nebylo ani dodatečně schváleno.
- 2) Je-li podán návrh podle odstavce 1, soud provádějící výkon rozhodčího nálezu řízení o výkon rozhodnutí přeruší a uloží povinnému, aby do 30 dnů podal u příslušného soudu návrh na zrušení rozhodčího nálezu. Není-li v této lhůtě návrh podán, pokračuje soud v řízení o výkon rozhodčího nálezu.

3) *Je-li rozhodčí nález zrušen, mohou pak strany postupovat obdobně podle § 34.*

33. *Zákonodárce přijal novelu zákona o rozhodčím řízení č. 258/2016 Sb. Novelizované znění relevantních ustanovení zákona o rozhodčím řízení je následující.*

§ 31

Soud na návrh kterékoliv strany zruší rozhodčí nález, jestliže

- a) byl vydán ve věci, o níž nelze uzavřít platnou rozhodčí smlouvu,*
- b) rozhodčí smlouva je z jiných důvodů neplatná, nebo byla zrušena, anebo se na dohodnutou věc nevztahuje,*
- c) ve věci se zúčastnil rozhodce, který nebyl ani podle rozhodčí smlouvy, ani jinak povolán k rozhodování, nebo neměl způsobilost být rozhodcem,*
- d) rozhodčí nález nebyl usnesen většinou rozhodců,*
- e) straně nebyla poskytnuta možnost věc před rozhodci projednat,*
- f) rozhodčí nález odsuzuje stranu k plnění, které nebylo oprávněným žádáno, nebo k plnění podle tuzemského práva nemožnému či nedovolenému,*
- g) se zjistí, že jsou dány důvody, pro které lze v občanském soudním řízení žádat o obnovu řízení.*

§ 32

(1) Návrh na zrušení rozhodčího nálezu soudem musí být podán do tří měsíců od doručení rozhodčího nálezu té straně, která se zrušení rozhodčího nálezu domáhá, nestanoví-li tento zákon jinak.

(2) Podání návrhu podle odstavce 1 nemá odkladný účinek na vykonatelnost rozhodčího nálezu. Na žádost povinného může však soud vykonatelnost rozhodčího nálezu odložit, jestliže by neprodleným výkonem rozhodčího nálezu hrozila závažná újma nebo jestliže je z návrhu na zrušení rozhodčího nálezu možné usuzovat, že je důvodný.

§ 33

Soud zamítne návrh na zrušení rozhodčího nálezu, který se opírá o důvody § 31 písm. a) nebo b), nebo c), jestliže strana, která se domáhá zrušení rozhodčího nálezu, neuplatnila, ač mohla, takový důvod v rozhodčím řízení nejpozději, než začala jednat ve věci samé.

§ 34

(1) Zruší-li soud rozhodčí nález z důvodů uvedených v § 31 písm. a) nebo b), pokračuje k návrhu některé ze stran po právní moci rozsudku v jednání ve věci samé a tuto věc rozhodne. Věc již nelze projednat v rozhodčím řízení.

(2) Zruší-li soud rozhodčí nález z důvodů uvedených v § 31 písm. c) až g), pokračuje se k návrhu některé ze stran v rozhodčím řízení na základě rozhodčí smlouvy. Nedohodnou-li se strany jinak, rozhodci zúčastnění na rozhodčím nálezu, který byl zrušen z důvodů uvedených v § 31 písm. c), jsou však z nového projednání a rozhodování vyloučeni. Nedohodnou-li se strany jinak, budou noví rozhodci jmenováni způsobem původně určeným v rozhodčí smlouvě nebo podpůrně podle ustanovení tohoto zákona.

§ 35

(1) *I když nepodala návrh na zrušení rozhodčího nálezu soudem, může strana, proti níž byl soudem nařízen výkon rozhodčího nálezu, bez ohledu na lhůtu stanovenou v § 32 odst. 1, podat návrh na zastavení nařízeného výkonu rozhodnutí kromě důvodů uvedených ve zvláštním předpisu i tehdy, jestliže*

- a) *rozhodčí nález je stížen některou vadou uvedenou v § 31 písm. a), d) nebo f),*
- b) *strana, která musí mít zákonného zástupce, nebyla v řízení takovým zástupcem zastoupena a její jednání nebylo ani dodatečně schváleno,*
- c) *ten, kdo vystupoval v rozhodčím řízení jménem strany nebo jejího zákonného zástupce, nebyl k tomu zmocněn a jeho jednání nebylo ani dodatečně schváleno.*

(2) *Je-li podán návrh podle odstavce 1, soud provádějící výkon rozhodčího nálezu řízení o výkon rozhodnutí přeruší a uloží povinnému, aby do 30 dnů podal u příslušného soudu návrh na zrušení rozhodčího nálezu. Není-li v této lhůtě návrh podán, pokračuje soud v řízení o výkon rozhodčího nálezu.*

(3) *Je-li rozhodčí nález zrušen, mohou pak strany postupovat obdobně podle § 34.*

34. Zákon č. 258/2016 Sb. v čl. IX části sedmé Přechodná ustanovení stanoví:

1. Platnost rozhodčí smlouvy se posuzuje podle zákona č. 216/1994 Sb., ve znění účinném v době uzavření rozhodčí smlouvy.

2. Rozhodčí řízení zahájená na základě rozhodčích smluv uzavřených přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona se projednají a rozhodnou podle dosavadních právních předpisů.

3. Ustanovení § 40a až § 40d zákona č. 216/1994 Sb. se ve vztahu k rozhodcům zapsaným do seznamu rozhodců ke dni předcházejícímu dni nabytí účinnosti tohoto zákona použijí ve znění účinném přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona.

35. Součástí novely bylo také úplné vyloučení možnosti řešit spory ze smluv, které se spotřebitelem uzavírá podnikatel, cestou rozhodčího řízení. Tuto novou výjimku obsahuje novelizovaný § 2 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení, který stanoví, že (relevantní část zvýrazněna):

Strany se mohou dohodnout, že o majetkových sporech mezi nimi, s výjimkou sporů ze smluv, které se spotřebitelem uzavírá podnikatel, sporů vzniklých v souvislosti s výkonem rozhodnutí a incidenčních sporů, k jejichž projednání a rozhodnutí by jinak byla dána pravomoc soudu nebo o nichž to stanoví zvláštní zákon, má rozhodovat jeden nebo více rozhodců anebo stálý rozhodčí soud (rozhodčí smlouva).

36. Jak již bylo popsáno výše, spornou právní otázkou v projednávané věci je otázka, zda pod pojem „rozhodčí řízení“ obsažený v čl. IX bodu 2 části sedmé zákona č. 258/2016 Sb., lze podřadit i přezkum rozhodčích nálezů soudem, tj. řízení o zrušení rozhodčího nálezu, či nikoliv. Důsledkem zodpovězení této otázky je, zda se pro řízení o zrušení rozhodčího nálezu použijí ustanovení účinná před novelou či po novele.

IV.B Ochrana spotřebitele jako hodnota ústavního i evropského práva

37. V projednávané věci není mezi účastníky řízení, ani v napadených rozhodnutích obecných soudů sporné, že stěžovatelé mají postavení spotřebitelů a vedlejší účastnice postavení podnikatele (§ 419 a násl. občanského zákoníku). Ústavní soud proto při posuzování problematiky vychází z toho, že smlouvy o poskytnutí úvěru uzavřené mezi stěžovateli a vedlejší účastníci mají charakter spotřebitelské smlouvy. Ochrana spotřebitele jakožto ochraně slabší smluvní strany se Ústavní soud ve své judikatuře podrobně věnoval a označil ji za princip ústavněprávního významu, jímž se orgány veřejné moci mají v aplikační praxi povinnost řídit (srov. náleze ze dne 23. 11. 2017 sp. zn. I. ÚS 2063/17). V minulosti se Ústavní soud problematikou práv spotřebitelů zabýval zejména v kontextu mezí autonomie vůle a smluvní volnosti a vzájemného vyvažování principu pacta sunt servanda a principu ochrany slabší smluvní strany (srov. např. náleze ze dne 12. 5. 2004 sp. zn. I. ÚS 167/04, nebo náleze ze dne 18. 7. 2013 sp. zn. IV. ÚS 457/10).
38. Podle Ústavního soudu je jednou z funkcí Ústavy, zvláště ústavní úpravy základních práv a svobod, její „prostupování“ celým právním řádem včetně oblastí práva soukromého. Smysl Ústavy spočívá nejen v úpravě základních práv a svobod, institucionálního mechanismu a procesu utváření legitimních rozhodnutí státu, nýbrž i v povinnosti orgánů veřejné moci interpretovat a aplikovat právo pohledem ochrany základních práv a svobod, což pro soudy výslovně vyplývá již z čl. 4 Ústavy (srov. např. náleze sp. zn. II. ÚS 1287/14 ze dne 31. 8. 2015). Při výkladu a aplikaci právních předpisů nelze pomíjet jejich účel a smysl, který není možné hledat jen ve slovech a větách toho kterého předpisu, ale v němž je třeba vždy nalézat i principy uznávané demokratickými právními státy (srov. např. náleze ze dne 7. 5. 2009 sp. zn. I. ÚS 523/07 a náleze ze dne 16. 11. 2010 sp. zn. II. ÚS 1648/10). V procesu, kterým se interpretuje a aplikuje právo, tak musí být vždy přítomna spravedlnost (srov. náleze ze dne 16. 10. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 16/12, bod 30).
39. Zákonné normy dopadající na vztah mezi spotřebitelem a podnikatelem je třeba, je-li to možné, vyložit způsobem, který je pro spotřebitele příznivější. Ústavní soud již dříve zdůraznil, že při vícero možných výkladech spotřebitelských smluv i kogentních norem zákona, které na spotřebitelský vztah dopadají, je třeba zvolit výklad pro spotřebitele příznivější (srov. náleze sp. zn. I. ÚS 2063/17, body 19 a 20). Pokud obecné soudy v řízení (ať už je jeho předmět definován jakkoliv) aplikují a interpretují zákonná ustanovení, která upravují vznik, obsah či zánik smluvního závazku vzniklého uzavřením spotřebitelské smlouvy a připouští-li tato ustanovení vícero možných výkladů, musí soudy respektovat požadavek, aby byla vykládána způsobem pro spotřebitele nejpríznivějším (srov. náleze sp. zn. I. ÚS 2063/17, body 19 a 20). Jak totiž uvedl Ústavní soud již ve svém náleze ze dne 22. 11. 2016 sp. zn. IV. ÚS 2989/16, „jakkoliv se ustanovení občanského zákoníku (§ 1812 odst. 1 občanského zákoníku) vztahují primárně na výklad spotřebitelských smluv, není žádný důvod postupovat jinak ani při pochybnostech o výkladu zákona. Tyto závěry je přitom třeba aplikovat nejen na soukromoprávní normy upravující vznik, změnu a zánik smluvního závazku, ale také na procesní normy dopadající na vztah mezi spotřebitelem a podnikatelem.“
40. Současně je třeba připomenout, že ochrana spotřebitele spadá mezi jednu ze sdílených politik Evropské unie (srov. čl. 4 Smlouvy o fungování Evropské unie). S ohledem na to je třeba na věc nahlížet také pohledem unijního práva a jako referenční rámec považovat Listinu základních práv EU. Ta ve svém čl. 38 stanovuje vysokou úroveň ochrany

spotřebitele. I pro moc soudní z toho plyne povinnost interpretovat a aplikovat vnitrostátní právo „eurokonformním“ způsobem (srov. nález ze dne 16. 7. 2015 sp. zn. III. ÚS 1996/13, body 46, 47).

41. Lze proto shrnout, že ochrana spotřebitele jako slabší strany je hodnotou ústavněprávního a evropského významu. Současně, lze-li ustanovení smlouvy či zákona vyložit více způsoby, použije se ten výklad, který je pro spotřebitele příznivější.
42. Ústavní soud dospěl k závěru, že dotčené ustanovení čl. IX části sedmé zákona č. 258/2016 Sb. není možné vyložit tak, že pod pojem „rozhodčí řízení“ lze podřadit i přezkum rozhodčích nálezů soudem, tj. řízení o zrušení rozhodčího nálezu. Toto ustanovení totiž tak široký výklad nepřipouští. Jedná se však o mezeru v právu, kterou je třeba s ohledem na princip ochrany spotřebitele vyplnit soudcovským dotvářením práva.

IV.C Koncept mezery v právu a soudcovského dotváření práva

43. Ústavní soud považuje za významné alespoň stručně přiblížit právně-teoretická východiska, na kterých založil své právní posouzení v této věci. Na prvním místě je třeba zdůraznit, že proces soudcovského dotváření práva je odlišný od výkladu práva. Právní teorie formuluje dotváření práva jako aplikaci práva soudcem, která přesahuje prosté nalézání práva. Dotváření práva nastává v situaci, kdy není možné konkrétní případ vyřešit „pouze“ pomocí výkladu [srov. Večeřa, M. Soudcovské dotváření práva. In: Gerloch A.; Tryzna, J.; Wintř, J. (eds). Metodologie interpretace práva a právní jistota, s. 225]. Jde tak o aplikaci, která buď přesahuje rámec nejširšího možného jazykového významu příslušného ustanovení právního předpisu, nebo která je dokonce v rozporu s jazykově jednoznačnou dikcí právního předpisu.
44. Ústavní soud konstantě judikuje, že neudržitelným momentem používání práva je jeho aplikace vycházející pouze z jazykového výkladu. Jazykový výklad představuje toliko prvotní přiblížení se k aplikované právní normě, je východiskem pro objasnění a ujasnění si jejího smyslu a účelu (k čemuž slouží i řada dalších postupů, jako logický a systematický výklad, výklad e ratione legis atd.). Mechanická aplikace abstrahující, resp. neuvědomující si, a to buď úmyslně, nebo v důsledku nevzdělanosti, smysl a účel právní normy, činí z práva nástroj odcizení a absurdity (srov. nález ze dne 17. 12. 1997 sp. zn. Pl. ÚS 33/97). Obecný soud není vázán doslovným zněním zákona absolutně, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit, pokud to vyžaduje účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku. Je však nutno se přitom vyvarovat libovůle; rozhodnutí soudu se musí zakládat na racionální argumentaci.
45. Povinnost soudů nalézat právo neznamená pouze vyhledávat přímé a výslovné pokyny v zákonném textu, ale též povinnost zjišťovat a formulovat, co je konkrétním právem i tam, kde jde o interpretaci abstraktních norem a ústavních zásad (srov. např. nález ze dne 4. 2. 1997 sp. zn. Pl. ÚS 21/96), nález ze dne 3. 2. 1999 sp. zn. Pl. ÚS 19/98, nález ze dne 6. 3. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 3/06, nález ze dne 13. 6. 2006 sp. zn. I. ÚS 50/03). Jinými slovy řečeno, soudy musí při své činnosti postupovat tak, aby interpretační a aplikační právní problémy řešily s maximální mírou racionality. Jestliže interpretace právní normy za použití jazykové metody výkladu vede k nerozumným výsledkům, zakládajícím neodůvodněnou nerovnost mezi subjekty, je namíste použít další výkladové metody, jako jsou metody výkladu systematického, logického, teleologického či historického, které by

přiměřeně korigovaly interpretační výsledky plynoucí ze základního, nikoliv však jediného, výkladu jazykového.

46. Je též na obecných soudech, aby při nečinnosti zákonodárce vyplnily mezeru v právním řádu svým rozhodnutím. Obecné soudy tedy nemohou odepřít ochranu základnímu právu poukazem na mezeru v právním řádu, ale naopak jsou povinny tuto ochranu důsledně poskytnout. Není přípustné, aby mechanicky akceptovaly mezeru v právním řádu, a tím omezovaly, ba přímo popíraly základní lidská práva a svobody účastníků řízení (srov. usnesení ze dne 3. 4. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 92/06).
47. Ústavní soud se již v minulosti vyjádřil k ústavně konformnímu soudcovskému dotváření práva cestou analogie legis (srov. náleze ze dne 27. 3. 2014 sp. zn. III. ÚS 2264/13). Vyslovil, že princip bezrozpornosti právního řádu a princip rovnosti jsou legitimačním důvodem pro dotváření práva cestou analogie legis (za pomoci argumentu a simili či a fortiori). Nejde o tvorbu práva, nýbrž o dotváření práva. Soudce tímto domýšlí existující právní řád do důsledků, přičemž stále zůstává na půdě platného práva a toliko vychází z presumpce racionálního zákonodárce. Toto dotváření práva je třeba odlišit od situace, kdy má rozhodující soudce právně politické představy rozporné s platným právem. Uskutečnění této odlišné představy by bylo možné jen cestou změny zákona.
48. Hranicí mezi tvorbou práva a dotvářením práva je kritérium, zda bezdůvodné rozlišování mezi srovnávanými skutkovými podstatami je vědomým rozhodnutím zákonodárce, či nikoli. Soudce zásadně není oprávněn vyplnit vědomou mezeru v zákoně. Pokud je hodnotově nekoherentní úprava zákonodárcem skutečně chtěná (je si vědom rozporu s teleologickým pozadím právního řádu, a přesto takovou úpravu přijme), je tím posílen demokratický princip a princip dělby moci, jelikož tvorba práva přísluší primárně demokraticky zvolenému zákonodárci, nikoli soudci. To, zda šlo o vědomé či nevědomé rozhodnutí zákonodárce (mezeru vědomou či nevědomou), lze zjistit především jasně průkazným úmyslem zákonodárce; jde o skutečnou vůli zákonodárce (subjektivní historický výklad), nikoli o vůli, která se bude jen předpokládat (platí totiž presumpce opačná, předpoklad racionálního zákonodárce).
49. Tímto způsobem lze tedy zodpovědět i související otázku, kdy lze aplikované ustanovení právního předpisu dotvořit a kdy má naopak být navrženo Ústavnímu soudu ke zrušení pro porušení principu rovnosti. Koncipoval-li zákonodárce právní úpravu s vědomím teleologického rozporu, pak obecný soud či Ústavní soud nemůže toto řešení změnit, ale může dojít jen ke zrušení právního předpisu. Dojde-li však k následné změně faktického stavu či právního řádu, která teprve způsobí či značně zesílí rozpornost zkoumaného ustanovení s teleologickým pozadím právního řádu, obecně nelze již hovořit o tom, že tento stav byl zákonodárcem chtěný, když se rozhodoval za zcela jiných podmínek. V takové situaci je dotváření práva obecně přípustné, přičemž lze hovořit o tzv. následné mezeře v zákoně.
50. Shrnutí, mezerou v zákoně, kterou je přípustné překlenout cestou dotváření práva, se rozumí mezera zákona proti-plánová (z hlediska záměru zákonodárce). Melzer dodává, že ke zjištění neúplnosti právní úpravy přistupuje ještě hodnotový soud – „*co zde není, zde vlastně býtí má*“ (srov. Melzer, F., Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 221). Jinými slovy, je třeba zkoumat a posoudit, zda zákonodárce zamýšlel tuto mezeru vytvořit, či nikoliv. Uvedenou metodologicky korektní cestu analogie legis v judikatuře uplatnil i Ústavní soud. Lze

poukázat kupříkladu na nález ze dne 26. 3. 1996 sp. zn. Pl. ÚS 48/95 (N 21/5 SbNU 171; 121/1996 Sb.) či nález ze dne 6. 3. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 3/06 [(N 41/44 SbNU 517; 149/2007 Sb.), body 29 a násl.].

51. Pro nyní projednávaný případ je třeba ještě konkrétně zmínit právní teorii definované mezery axiologické (srov. Kühn, Z. Aplikace práva ve složitých případech. K úloze právních principů v judikatuře. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2002, s. 205) či teleologické (srov. Melzer, F., Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 225). Kühn k axiologickým mezerám uvádí: „*Pojem axiologické mezery v právu předpokládá, že normativní systém obsahuje řešení, ale toto řešení je axiologicky nedostatečné, neboť normotvůrce nevzal v potaz existenci určitých relevantních skutečností.*“ (srov. Kühn, Z. Aplikace práva ve složitých případech. K úloze právních principů v judikatuře. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2002, s. 206). Právě při existenci axiologické (či Melzerovými slovy teleologické) mezery je třeba přistoupit k soudcovskému dotváření práva. Rozhodující soudce právo dotváří, nikoliv tvoří, jelikož je vázán právním řádem jako celkem, včetně teleologického pozadí právních norem, tj. důvodů, které zákonodárce vedly k přijetí konkrétní právní regulace (obdobně srov. Melzer, F., Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 227).

IV.D Aplikace právních východisek na projednávaný případ

52. Po přezkoumání napadených rozhodnutí obecných soudů, jakož i argumentace stěžovatelů, dospěl Ústavní soud k závěru, že obecné soudy napadenými rozhodnutími porušily ústavně zaručená práva stěžovatelů tím, že se při výkladu dotčených ustanovení zákona omezily na (primárně) jazykový výklad. Dotčené ustanovení čl. IX bod 2 části sedmé zákona č. 258/2016 Sb. totiž představuje axiologickou mezeru v právu, kterou je nutné překlenout soudcovským dotvořením práva.
53. Jak již bylo popsáno výše, jednoznačným cílem novely č. 258/2016 Sb. bylo posílení práv spotřebitelů (tzv. teleologické pozadí, viz výše). Důsledkem převážně jazykového výkladu přechodných ustanovení novely je však reálné oslabení postavení spotřebitele. Oslabení spočívá v tom, že spotřebitel, jehož rozhodčí smlouva a rozhodčí řízení se posuzuje podle právní úpravy účinné do 30. 11. 2016 (podle čl. IX bodu 1 a 2 části sedmé zákona č. 258/2016 Sb.), nemůže v řízení o zrušení rozhodčího nálezu namítat některé vady, které byly novelou ze zákona o rozhodčím řízení vyňaty (podrobněji viz výše). Lze usuzovat, že zákonodárce novelou odstranil ze zákona o rozhodčím řízení výše specifikovaná ustanovení zakotvující možnost domáhat se zrušení rozhodčího nálezu pro vady spočívající v porušení norem na ochranu spotřebitele proto, že podle nové právní úpravy nebudou třeba. Opomněl však, že obecné soudy budou nadále přezkoumávat rozhodčí nálezy vydané na základě rozhodčích smluv uzavřených se spotřebiteli před účinností novely (které jsou podle přechodných ustanovení novely stále platné; k tomu srov. SVOBODA, Karel. Aktuální problémy se zastavením exekuce z rozhodčího nálezu. Obchodněprávní revue, 2018, č. 4, s. 101-106). Stěžovatelé v nyní projednávané věci (a spotřebitelé v obdobné situaci) se tak *de facto* ocitli v „šedé zóně“ přechodných ustanovení, neboť se na jejich situaci ještě nevztahuje zákaz uzavírání rozhodčích smluv se spotřebiteli, ale už se na ni vztahuje nová právní úprava přezkumu rozhodčích nálezů, podle které nemohou namítat některé vady rozhodčího nálezu. Tyto vady však byly dříve zakotveny v právní úpravě právě za účelem ochrany spotřebitelů, se kterými podnikatelé uzavřeli rozhodčí smlouvy. Lze proto uzavřít, že by se při takové interpretaci přechodných

ustanovení novely, kterou zvolily obecné soudy, postavení spotřebitelů zhoršilo, a to bez racionálního a legitimního důvodu, což zákonodárce zjevně nezamýšlel. Proto se jedná o mezeru v zákoně, kterou je třeba překlenout pomocí soudcovského dotváření práva za použití analogie legis.

54. Pro překlenutí axiologické mezery v přechodných ustanoveních novely hovoří (vedle již popsané ústavněprávní hodnoty ochrany spotřebitele) také argument, který prezentují stěžovatelé ve svých stížnostech, a to argument souladnosti hmotného a procesního práva. Tento argument rovněž podporuje závěr, že úmyslem zákonodárce nebylo na základě novely snížit ochranu poskytovanou spotřebitelům v řízení o zrušení rozhodčího nálezu. Stěžovatelé konkrétně namítají, že je absurdní situace, ve které existuje určitá hmotněprávní úprava (přípustnost rozhodčích smluv se spotřebitelem do 30. 11. 2016), avšak je zrušena procesněprávní úprava, která této hmotněprávní úpravě odpovídala (možnost namítat určité vady rozhodčího nálezu v řízení o zrušení rozhodčího nálezu). Lze přisvědčit námitce, podle které se taková konstrukce přechodných ustanovení nejeví ani racionální, ani neodpovídá zjevné tendenci zákonodárce zvyšovat ochranu práv spotřebitelů. Podle jazykového výkladu přechodných ustanovení (ke kterému se přiklonily obecné soudy) zákonodárce stanovil, že platnost smluv uzavřených před účinností novely a rozhodčí řízení na základě těchto rozhodčích smluv zahájená se budou posuzovat podle právní úpravy účinné v době uzavření rozhodčí smlouvy. Zároveň však novelizoval úpravu soudního přezkumu rozhodčích nálezů očištěnou od záruk, které se právě k možnosti uzavírat rozhodčí smlouvy se spotřebitelem vázaly. Tento konstrukt přechodných ustanovení (a z něj vyplývající právní úprava) je zjevně proti-plánový, jelikož neodpovídá racionální úvaze zákonodárce a, jak již bylo zmíněno, neodpovídá hlavnímu účelu novely, tj. posílení práv spotřebitele.
55. Ústavní soud proto shrnuje, že obecné soudy v řízení o zrušení rozhodčích nálezů aplikovaly nesprávné znění zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů. Na základě ustanovení čl. IX bodu 2 části sedmé zákona č. 258/2016 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o spotřebitelském úvěru je třeba pod pojem „rozhodčí řízení“ analogicky zahrnout také řízení o zrušení rozhodčího nálezu ve smyslu § 31 a následujících zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů, ve znění účinném do 30. 11. 2016. Pokud obecné soudy aplikují v řízení o zrušení rozhodčího nálezu, který byl vydán na základě rozhodčí smlouvy uzavřené před 30. 11. 2016, zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů, ve znění účinném od 1. 12. 2016, poruší tím právo spotřebitele na řádný proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, a v důsledku toho i právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

V. Závěr

56. Ústavní soud se meritorně nezabýval dalším okruhem námitek stěžovatelů, neboť napadená rozhodnutí zrušil z procesních důvodů, pro aplikaci nesprávného znění zákona o rozhodčím řízení. Nyní bude na obecných soudech, aby ve věci znovu rozhodly v souladu s právními závěry vyslovenými v tomto nálezu (čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky). V souladu s těmito závěry se soudy budou zabývat právě i námitkami stěžovatelů týkajícími se povahy rozhodování rozhodců v konkrétní věci.

57. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud shledal ústavní stížnosti stěžovatelů důvodnými a podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jim vyhověl a rozhodnutí krajského soudu, vrchního soudu a Nejvyššího soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 7. února 2024

Za správnost vyhotovení:
Alena Pelikánová

Jan Svatoň v. r.
předseda senátu